

حکمت‌های حوادث طبیعی در منابع دینی

الهام آجودانی^۱

۱. مدرسه علمیه فاطمه الزهرا - سلام الله علیها - سطح ۲.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

حوادث طبیعی از قبیل سیل، زلزله، خشکسالی و ... حوادثی هستند که همواره در جهان رخ داده است درواقع این حوادث شاید در نگاه اول شر محسوب شوند اما در حقیقت لازمه جهان مادی می باشد؛ زیرا که این حوادث خیر کثیری را به دنبال دارند؛ بنابراین باید حکمت های وقوع این حوادث را دانست که بتوان اثبات کرد این حوادث شر نیستند بلکه خیر می باشند؛ ازجمله این حکمت ها بیداری از خواب غفلت، رواج ایثار و احسان در جامعه، آزمایش الهی برای شناسایی مؤمنان واقعی و ... است. انسان ها برحسب طبیعت از چیزی که به آن ها ضرر و زیان برساند دوری کرده و متنفر هستند، حوادث طبیعی نیز چون باعث وحشت مردم و ضررهای جانی و مالی فراوانی به آن ها می شود به همین جهت طبیعی است که مردم این حوادث را خیر نبینند. حال اگر مردم با حکمت های این حوادث آشنا شوند باعث می شود تا اگر مردم از این حوادث ضرر و زیان ببینند کمتر رنجیده خاطر شده و با دید مثبت تری به آن بنگرند و آن را نعمتی از جانب خداوند بدانند و فقط دید منفی به آن نداشته باشند؛ زیرا همین دید منفی نسبت به حوادث طبیعی باعث می شود برخی افراد به خاطر این حوادث خدا را ناسپاسی کرده و کفران کنند.

کلیدواژه ها: حکمت، حوادث، طبیعی.

مقدمه

بلایا و امتحانات الهی مانند پدیده مرگ که امری طبیعی و همگانی است از اجزاء لاینفک زندگی دنیایی می‌باشد. حکمت‌هایی که در حوادث طبیعی نهفته است از قبیل بیداری از خواب غفلت، رواج ایثار و از خودگذشتگی، قضا و قدر و ... نشان می‌دهند که این حوادث برخلاف تصور اکثر افراد مایه ضرر و زیان برای انسان‌ها نیست، بلکه همواره باعث خیر برای آن‌ها می‌باشد.

بلایای طبیعی که الان در حقیقت هشدار برای انسان‌ها است، درواقع نعمتی برای آن‌ها است؛ زیرا باعث بیداری افراد از خواب غفلت می‌شوند تا از خطری بسیار بزرگ در قیامت جان سالم به در ببرند و از طرف دیگر متوجه خدا و سیر الی الله باشند. یکی از حکمت‌های ابتلائات سرکشی انسان‌ها است که خداوند می‌خواهد با صحنه‌هایی مثل سیل، زلزله و ... آن‌ها را متوجه خود کند تا از غفلت‌رهایی پیدا کنند. در زمینه تحقیق حاضر مقاله‌ای که به‌صورت مستقیم بر این موضوع دلالت کند یافت نشده است؛ اما در این راستا کتب زیادی به رشته تحریر درآمده که بیانگر بررسی‌های علمی زیادی است که در این زمینه انجام شده است که برای نمونه به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود: کتاب «عدل در جهان‌بینی توحید» نوشته محمد محمدی ری‌شهری؛ در این کتاب مؤلف در چند فصل فلسفه مصائب را با بهره‌گیری از آیات و روایات بیان کرده است اما به‌صورت محدود فلسفه‌ی این مصائب را توضیح داده و بیشتر از آیات و روایات استفاده کرده که همین توضیح ندادن، شاید نقصی برای این کتاب باشد، چون اگر بیشتر به بیان و توضیح این فلسفه‌ها با توجه به آیات و روایات می‌پرداخت کتاب جامع‌تری می‌بود. همچنین کتابی دیگر با عنوان «عدل الهی از دیدگاه امام خمینی» که تنظیم آن تحت نظر معاونت پژوهشی صورت گرفته است؛ این کتاب در فصلی جدا به‌صورت خیلی محدود مصائب و بلایا را توضیح داده و سپس برخی از فلسفه‌های این مصائب را به‌صورت محدود بیان کرده است که اگر این‌گونه نبود و

فلسفه‌ها و حکمت‌های بیشتری را بیان می‌کرد و به‌صورت کامل‌تر توضیح داده می‌شد، کتاب مورد استفاده و بهتری می‌بود.

با توجه به آیات و روایات، هر حادثه و مشکلی می‌تواند آزمایش و فرصتی برای به خود آمدن و شناخت واقعیت و حقایق زندگی باشد و در این میان فرد حادثه دیده باید مصیبت‌هایی که بر او وارد شده را با حکمت‌های وقوع این حوادث بسنجد تا دچار خطا نشده و تحمل سختی‌های آن برایش قابل تحمل باشد. از این‌رو در تحقیق حاضر هدف این است که به این سؤال پاسخ داده شود که حوادث طبیعی‌ای که باعث تغییر باورها و نگرش مردم نسبت به این حوادث و علی‌الخصوص خداوند شده چه حکمت‌هایی دارد؟

بلايا و حوادث طبیعی جزء زندگی دنیای و لازمه جهان مادی است. حوادث طبیعی برخلاف تصور اکثر مردم که گمان می‌کنند همواره برای انسان زیان آفرین است، این‌گونه نیست چراکه وقوع حوادث طبیعی در جهان، حکمت‌هایی دارد که با شناخت آن‌ها تصور اکثر مردم نسبت به این حوادث تغییر کرده و آن را جز خیر نمی‌بینند که در زیر به برخی از این حکمت‌ها اشاره می‌شود:

۱- لازمه عالم طبیعت

در بعضی مواقع حوادثی از قبیل سیل، زلزله، خشک‌سالی و ... در جهان رخ می‌دهد، لازمه جهان مادی می‌باشد؛ زیرا در اکثر موارد سیل آب‌های زیرزمینی را زیاد می‌کند که کمک فراوانی به کشاورزان در موقع خشک‌سالی است. یا اگر زلزله رخ نمی‌داد، کوه هم به وجود نمی‌آمد. در هر صورت حوادث طبیعی باید در عالم رخ دهد تا جهان مادی به وجود آید.

عالم طبیعت، عالم تضاد و تزاخم است. گرگ گرسنه برای سیر کردن شکم خود، حیوانات دیگر را می‌درد. در اثر خشک‌سالی موجودات در معرض خطر قرار می‌گیرند. باران رحمت الهی به

با فراموشی خدا، عظمت حق تعالی نادیده گرفته می‌شود و فرد را دچار خودبزرگ‌بینی و غرور می‌کند. چنین کسی جرم و گناه خود را ناچیز می‌شمارد و طاعت و عبادت اندک خود را بزرگ و مؤثر می‌پندارد و بر آن تکیه می‌کند طوری که از مکر و غضب خداوند غافل شده و در برابر خدا خشیتی ندارد و از هیچ‌چیز نمی‌هراسد.^۱

بی‌توجهی به حقیقت گناه و آثار سوء آن از پیامدهای غفلت است. نافرمانی خدا اگرچه اندک باشد، به تدریج زیاده شده، وجود انسان را احاطه می‌کند و دل را می‌میراند. انسان‌های غافل نه از جرم و جنایت و گناه گذشته خود در اضطراب‌اند و نه از بدعاقبتی آینده هراسی دارند. از این‌رو آن‌ها هیچ‌گاه به توجه و پاک‌سازی خود روی نمی‌آورند و به اعمال ناقص خود دل‌خوش و امیدوار هستند.^۲ خداوند در مورد این گروه می‌فرماید: «به تحقیق که ما خاندان فرعون را دچار قحطی و کمبود میوه‌ها نمودیم که شاید متذکر و آگاه شوند.»^۳

بنابراین آزمون‌های الهی و مصیبت‌ها در رفع غفلت بسیار مؤثر هستند. انسان هرگاه در برابر این ابتلائات می‌شود، فقر وجودی خود را به یاد می‌آورد و خداوند قادر را تنها پشتیبان خود می‌یابد و به او تکیه و اعتماد می‌کند.^۴

در نتیجه اگر انسان در این عالم هر چه بیشتر بلا و گرفتاری ببیند بدون شک از آن متنفر می‌شود و دلبستگی‌اش به آن کم شده و رو به آخرت می‌آورد و برای به دست آوردن نعمت‌های آن تمام سعی و تلاش خود را می‌کند که به آن‌ها دست پیدا کند، از این‌رو از گناهان کناره‌گیری

۱. علی زاده، اخلاق اسلامی، ص ۱۶۰.

۲. همان، ص ۱۶۱.

۳. «وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَ نَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ». اعراف: ۱۳۰.

۴. علی زاده، همان کتاب، ص ۱۶۳.

کرده و رو به سوی خداوند می‌آورد و همواره به یاد اوست.^۱

۷- رواج ایثار و از خودگذشتگی در جامعه

ایثار از مکارم اخلاق اجتماعی و از مهم‌ترین فضایل اخلاقی است. ایثار به معنای گذشتن از منافع خود و مقدم داشتن دیگران است که بالاترین درجات احسان است.^۲

وقتی در مکان یا منطقه‌ای حادثه‌ای طبیعی مثل سیل یا زلزله رخ دهد، مردم سایر مناطق با توجه به روحیه از خودگذشتگی که دارند، پا روی نفس خود گذاشته و با مقدم داشتن مردم آن مناطق بر خود، از راحتی و آسایش خود گذشته و به کمک کودک آسیب‌دیده می‌شتابند طوری که از هیچ کمکی به آن‌ها دریغ نمی‌کند تا آن‌ها را هم از لحاظ روحی و روانی و هم از لحاظ مادی تأمین کنند و احساس کمبودی نداشته باشند؛ بنابراین همین از خودگذشتگی سبب می‌شود که روحیه ایثار طلبی و احسان افراد تنها محدود به مواقع بحرانی نشود بلکه در تمام زمان‌ها و مکان‌ها این روحیه را از خود بروز دهند.

روحیه ایثار طلبی وقتی در افراد نهادینه شود، موجب خشنودی خدا و سبب استواری روح است؛ که علاوه بر بهره‌های فردی، امت اسلامی نیز از آن بهره‌مند خواهد شد و در جامعه محبت پایدار و نشاط و سرزندگی پدید خواهد آمد و مشکلات و آسیب‌های اجتماعی به حداقل خواهد

۱. معاونت پژوهشی مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، همان کتاب، ص ۱۶۹.

۲. اخلاق اسلامی، همان کتاب، ص ۲۴۰.

رسید. ایثار به انسجام جامعه اسلامی و گسترش ایمان و خداآوری در میان مردم کمک می‌کند و موجب افزایش امید به زندگی در بین طبقات محروم جامعه می‌گردد.^۱

۸- هدیه خداوند به بندگان

خداوند متعال عنایت و الطافش به هر کس که بیشتر باشد، او را بیشتر از این عالم و سرگرمی‌ها و زخارف آن پرهیز می‌دهد و امواج بلاها و فتنه‌ها را بیشتر متوجه او می‌کند تا اینکه روحش از این دنیا و سرگرمی‌های آن متنفر شود و به مقدار ایمانش نسبت به آخرت و نعمت‌های آن و قرب به پروردگار افزوده شود و همواره متوجه آن باشد.^۲ اما باقر - علیه‌السلام - در این مورد می‌فرماید: «همانا خداوند تعالی هرآینه تفقد کند مؤمن را به بلا، چنانچه مردی عیال خود را به هدیه از سفر تفقد کند و هرآینه او را از دنیا پرهیز دهند همان‌طور که طیب، مریض را پرهیز می‌دهد.»^۳

بنابراین بلاهای طبیعی هرچند به‌ظاهر شر محسوب شده و مایه خرابی و مرگ‌ومیر است اما در حقیقت هدیه‌ای ویژه از جانب خداوند به بندگان می‌باشد که درواقع راهی برای رسیدن به سعادت در دنیا و آخرت است.

۱. همان، ص ۲۴۱.

۲. معاونت پژوهشی مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، همان کتاب، ص ۱۶۹.

۳. کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۲۲۵.

نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر با عنوان حکمت‌های حوادث طبیعی در منابع دینی بیان می‌دارد که حوادث طبیعی یکی از مهم‌ترین مقوله‌هایی است که باید به بررسی حکمت‌های وقوع آن پرداخت؛ زیرا بررسی در این زمینه سبب می‌شود افراد با حکمت‌های وقوع حوادث طبیعی آشنا شده و با دید مثبت‌تری به آن بنگرند تا از آثار مخربی که این حوادث طبیعی، اول اینکه این حوادث لازمه عالم طبیعت بوده و باید در جهان مادی رخ دهد و از جمله حکمت‌های دیگر، قضا و قدر الهی، نتیجه کردار انسان، بیداری از خواب غفلت و ... می‌باشد. از آن‌ها که انسان‌ها برحسب طبیعت از چیزی که به آن‌ها زیان برساند وحشت می‌کنند و متنفر هستند، حوادث طبیعی نیز باعث وحشت و رنجیده‌خاطر شدن آن‌ها می‌شود که همین ممکن است باعث ناشکری خدا و کفران نعمت‌های او شود؛ بنابراین اگر حکمت‌های این حوادث در جامعه برای مردم بازگو شود و برای آن‌ها تبیین گردد که این حوادث به‌ظاهر آسیب‌رسان است اما اگر عمقاً به آن بنگریم جز نعمت و پاداش از طرف خداوند نیست.

فهرست منابع

● قرآن کریم.

۱. علیزاده، مهدی، اخلاق اسلامی، قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۹۰ هـ ش.
۲. مطهری، مرتضی، عدل الهی، تهران: صدرا، چاپ سی و چهارم، ۱۳۸۹ هـ ش.
۳. مهدویان، حسن، نطنزی، احمد، نگاهی قرآنی به آزمون الهی، تهران: کانون اندیشه جوان، چاپ دوم، ۱۳۸۷ هـ ش.
۴. محدثی، جواد، بر کرانه چهل حدیث امام خمینی (ره)، قم: هاجر، چاپ نهم، ۱۳۹۷ هـ ش.
۵. محمدی ری شهری، محمد، عدل در جهان بینی توحید، قم: بی نا، چاپ سوم، بی تا.
۶. معاونت پژوهشی مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، عدل الهی از دیدگاه امام خمینی، بی جا: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، چاپ دوم، ۱۳۷۸ هـ ش.
۷. نبوی، محمد هادی، صراط مستقیم، قم: انتشارات نهانندی، چاپ اول، ۱۳۹۳ هـ ش.
۸. یوسفیان، حسن، کلام جدید، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها، چاپ اول، ۱۳۸۹ هـ ش.
۹. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت (لبنان): الامیره، چاپ اول، ۱۴۲۹ هـ ق.
۱۰. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه حسین استاد ولی، بی جا: دارالثقلین، چاپ چهارم، ۱۳۹۳ هـ ش.